

גיטין העולים בערכאות של גויים

עניין גיטין העולים בערכאות של גויים נדון בבבלי (גיטין ט ע"א – יא ע"א), בירושלמי (גיטין מג ע"א ומג ע"ד), בדברי התנאים במשנה (גיטין פ"א מ"ה), בתוספתא (גיטין פ"א ה"ד) ובמקבילות התנאיות שבבבלי גיטין – ברייתות: ט ע"א ויא ע"א. בין החוקרים החדשים שעסקו בסוגיה זו יש לציין את צ"מ פיניליש,¹ י"י וויינברג,² מ"ש פלדבלום³ ובמיוחד את ש' ליברמן,⁴ הכותב בסוף

1 צ"מ פיניליש, דרכה של תורה, עמ' 72–74. חידושו החשוב שם שהירושלמי חולק על הבבלי, ולפי הירושלמי אין חילוק בין שמות מובהקין לשמות שאינן מובהקין ובערכאות ר' שמעון מכשיר גם גיטי נשים, ואילו בהדיוט הכול פסול. וראה גם את התייחסותו של ש' ליברמן, ביאור הארוך, עמ' 787, 789.

2 י"י וויינברג, "מחקרים על הפרשנות התלמודית למשנה", תלפיות שנה י, ג–ד (תשט"ו), עמ' 606–636. ואלו דבריו שם בעמ' 629: "נראה לנו כי יש לפנינו [בסוגיה שבבבלי] ברייתא הסטורית והיא מרימה את הצעיף המכסה מעל הענין המופלא של 'שטרות היוצאין בערכאות' (שהיתה לסלע המחלוקת בין תנאים ראשונים ואחרונים, הללו מקילים והללו מחמירים, ור"ע שהוא המקל ביותר, ואפילו בהדיוט לשיטת ר"ש ורשב"ג) בעוד שנדמה לנו שאין צורך בקולות שכאלו, מאחר שאין דרכם של ישראל לעשות גיטין בערכאות של עכו"ם, (כמו שהעירו בצדק הרמב"ן והריטב"א בחידושיהם) ומגלה לנו פרק טראגי בתולדות ישראל בעבר הרחוק, בשעה שעמנו היה שרוי עוד על אדמתו, אבל כבר היה נכבש ונחבש בידי כובשים זרים – הרומאים האכזרים. אין ספק בדבר שמשנתנו נשנתה בדורו של שמד, כשגזר אדרינוס על התורה והסמיכה ועל הדין ועל ההוראה ועל כל מעשי ביי"ד".

ישנה אמת היסטורית וישנה אמת של הטקסט – אמת ספרותית, ועמדו על כך ש' ליברמן ושי"י פרידמן בהקשר לשתי מקבילות ושייכותן לשתי מסורות. וכך כותב ש' ליברמן בסוף מבואו לתוספת ראשונים (חלק ד, עמ' טו): "וכל אחת היא אמיתית – אמת של הטקסט, אע"פ שהאמת המוחלטת ההיסטורית היא רק אחת". לדעתו אם כן ייתכן מצב של שני טקסטים עיקריים. לעומתו קובע שי"י פרידמן (בספר הזיכרון לש' ליברמן, עמ' 162): "מכאן יש להיזהר בשימוש במינוח המקובל 'מסורות', הנהוג גם למקבילות בבבלי וירושלמי החלוקות בברור. אם כוונת המונח 'מסורת' על היצירה הבבלית לעומת הארץ-ישראלית היא שמקור בבלי זה אמנם נמסר אחר כך במסורת וצריך לימוד ככל דברי תורה, ניחא, אבל אם הכוונה לרמוז ששורת הן מעיקרן, ושקולות הן לענין האמת ההסטורית – ובזה לטשטש את היחס הברור בין עיקרי ומשני – קשיא. כבר ראינו שתופעת מסירה ועריכה בגו, והן תופעות ספרותיות ולא מסורות הסטוריות". ואכן אני דן כאן באמת הספרותית, באמת של הטקסט, ומתוך מגמה זו מנסה לברר את היחס שבין המקורות התנאיים השונים.

3 מ"ש פלדבלום, פירושים ומחקרים בתלמוד, עמ' 85–89.

4 ש' ליברמן, גיטין, תוספתא כפשוטה, ביאור הארוך, עמ' 785–791.

דבריו בנושא זה: "הארכתי בזה מפני שראיתי שהחכמים האחרונים נשתבשו ונתבלבלו מאד בסוגיא זו".

במאמר זה אני מבקש להעמיד לעיון מחודש את המקורות הנ"ל ובעיקר את המקורות התנאיים: המשנה והתוספתא ואת הברייתות המקבילות. באמצעות השוואת המקבילות שנערוך והבהרת היחס שביניהן ניווכח כי ניתן יהיה להגיע להבנה טובה יותר של פשט הדברים, גם בסוגיה שהיא מורכבת אצל הראשונים ושנשתבשו בה החכמים האחרונים. ש' ליברמן שהאריך כאמור בנושא זה סבור, כי התוספתא מסתמכת תמיד על המשנה. אנו לעומת זאת נשתדל להוכיח כי דווקא בסוגיה זו התוספתא היא מקורית, וכי המשנה גזורה ממנה. להצעתנו, כפי שנראה בהמשך, תהיינה השלכות גם להבנת עניינים אחרים בסוגיה. על הגישה החלוצית בדבר המקבילות בין המשנה והתוספתא שבהן המשנה היא המסתמכת על התוספתא עמדו כבר י"י וויינברג ומ"ש פלדבלום, וביסס אותה מורי ש"י פרידמן בספריו⁵ ובמאמריו הרבים.

לפנינו תחילה מקבילות משנתנו לברייתא יא ע"א ולברייתא שבבלי ט ע"א וע"ב, ולאחר מכן מקבילות משנתנו לתוספתא:

5 מבוא לפסח ראשון, ירושלים תש"ס; עטרה לחיים: ספר היובל לכבוד חיים זלמן דימיטרובסקי, "הברייתות בתלמוד הבבלי ויחסן למקבילותיהן שבתוספתא, מבוא"; The Primacy Of Tosefta To Mishnah In Synoptic Introduction Tosefta Parallels, 1999. כך גם אצל י' פליקס, יחס מקבילות משנה ותוספתא מסכת קידושין, עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה באוניברסיטת בר אילן, רמת גן 2001 (בהדרכת פרופ' ש"י פרידמן).

ברייתא שבבבלי יא ע"א	משנה גיטין פ"א סמ"ה כ"י ק
תניא	
אמי רבי אלעזר ברבי יוסי ¹⁰	
כך ¹¹ אמר רבי שמעון לחכמים בצידן	
לא נחלקו רבי עקיבא וחכמי	
על כל ¹² השטרו' העולין בערכאו' של גוים	כל האשטרות העולים בערכאות שלגוים ⁶
שאף על פי שחותמיהן גוים	אף על פי שחותמיהם גוים
כשרי'	כשירים
ואפילו ¹³ גיטי נשי' ושחרורי עבדי ¹⁴	חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים
	ר' שמעון אומ'
	כולם ⁷ כשירים
לא נחלקו ¹⁵	לא הוזכרו ⁸
אלא בזמן שנעשו בהדיוט	אלא בזמן שנעשו להדיוט ⁹

6 וכן במשנה שבירושלמי, גיטין מג ע"א, כתב יד ליידין. ואף בברייתא שבבבלי כך, בכתבי יד וטיקן 140, אוקספורד, מינכן 95, וטיקן 127, ואף בד"ר ונציה. וכן בכתבי יד ובד. של התוספתא. העולה שבמשנה הארץ ישראלית, בתוספתא ובבבלי שלא צונזר מצויה הגרסה "גויים", ואילו בבבלי צונזר ברוב הדפוסים ל"עובדי כוכבים".

7 וכן במשנה שבירושלמי, ואילו במשנה שבבבלי: "אף אלו".

8 מי אומר משפט זה? ר' שמעון שדבריו סמוכים למשפט זה ואזי כוונת הדברים ששטרות העולים בהדיוט הם פסולים. ועדיין יש לברר אם מדובר בשטרי ממון או בגיטי נשים, ולכאורה מהקשר הדברים של ר' שמעון עולה שמדובר על גיטי נשים, שהרי ר"ש מתייחס לדברי ת"ק אשר אומר: "חוץ מגיטי נשים", ור"ש חולק ואומר: "אף אלו (גיטי נשים) כשרין". ולאחר מכן הוא מוסיף שאם שטרות אלו אשר דובר עליהם, והם כאמור גיטי הנשים, נעשו בהדיוט – הם אכן פסולים. אבל בבבלי יא ע"א בהסבר משפט זה ההסבר הראשון אכן מייחס משפט זה לר' שמעון, אלא שהוא מבאר שמדובר בשטרות ממון, שטרי ראייה, הנעשים בהדיוט והם פסולים, כי אינם מקפידים על אמינות החותמים. וגיטי נשים אף הנעשים בערכאות, בשעה שהחותמים היו שמות שאינם מובהקין כשמות של גויים, דינם כשטרי ממון לראייה שנעשו בפני הדיוטות, וגיטי נשים בנסיבות אלו, גם אם ישנם עדי מסירה יהודים, הם פסולים שמא יבואו לסמוך על העדים החתומים. אמנם לפי ההסבר השני שם בבבלי משפט זה מתייחס לדברי ת"ק שבמשנה ולא לדברי ר"ש. וביאור משפט זה הוא שת"ק המכשיר בשטרות ממון העולים בערכאות זה אכן רק בערכאות, ואילו כשנעשו בהדיוט הם פסולים. כלומר ישנו הבדל בין שני הסברי הגמרא באשר לתנא שאמר משפט זה, אבל שניהם סוברים שמשפט זה מתייחס לשטרי ממון. עולה מכך שהפירוש הראשון שהובא לעיל בתחילת הערה זו שונה משני הסברי הגמרא, מאחר שהוא מבאר משפט זה כמתייחס לגיטי נשים (ואליבא דר' שמעון), כפשטות המשמע הראשוני שבמשנה.

שרבי עקיבא מכשיר¹⁶וחכמים פוסלין¹⁷

- 9 במשנה שבבבלי ובשאר נוסחאות: "בהדיוט".
- 10 בן דורו של רבי. בברייתא זו נמצאים שלושה דורות. דורו של רבי – ר' אלעזר בר' יוסי, דור תלמידי ר' עקיבא – ר' שמעון וחכמים בצידן, ודורו של ר' עקיבא עצמו – ר"ע וחכמים. לפי ר' אלעזר בר' יוסי המחלוקת היא בין חכמי דורו של ר' עקיבא, ואילו לפי רבי (מסדר משנתנו) המחלוקת היא בין חכמי דור תלמידי ר' עקיבא, בין ר' שמעון וחכמים. הבדל נוסף הוא שלפי ר' אלעזר בר' יוסי אין כלל מחלוקת בגיטי נשים והכול מכשירין בערכאות של גויים אפילו כשהחותמין הם גויים. לעומת זאת, לפי רבי ישנה מחלוקת בגיטין אלו. ואכן ר' שמעון מכשיר, אבל חכמים חולקים עליו ופוסלין בגיטי נשים שנעשו בערכאות.
- 11 וכן בד"ר ונציה. בכתב יד אוקספורד אין "כך", אבל ישנן שתי אותיות שצירופן אינו מובן: "בר", וככל הנראה זה שיבוש מ"כך", כלומר הכ"ף הפכה לבי"ת בשל הדמיון הגרפי ביניהן, ורגלה של הכ"ף הסופית התקצרה והפכה לרי"ש מאותה הסיבה. ואילו בכתב יד וטיקן 140 ללא "כך". וכן בכתבי יד מינכן, וטיקן 127. בוטיקן 127 נשמט גם ב"צידן".
- 12 ברייתא שבבבלי כתב יד אוקספורד ללא "כל", וכן בכתב יד מינכן.
- 13 בכתב יד וטיקן 127: אפילו ללא ו"ו החיבור.
- 14 בכתב יד מינכן ובכתב יד וטיקן 140 אין משפט זה. בכתב יד אוקספורד נוסף משפט זה בתוך סוגריים מרובעים. עיינו י"י וויינברג, "מחקרים על הפרשנות התלמודית למשנה", תלפיות, שנה י, ג-ד (תשט"ו), עמ' 622, שם הוא טוען שמשפט זה הוא פירוש של רש"י לאחר שרש"י מחק את הגרסה הישנה שהייתה מונחת לפניו: "חוץ מגיטי נשים ושיחרורי עבדים", והמעתיקים הכניסו את פירוש רש"י לתוך גרסת הספרים. כלומר דבריו אכן מתאימים לנוסחות כתבי היד שהובאו בתחילת הערה זו. ועיינו ש' ליברמן, ביאור הארוך, עמ' 787, שלדעתו הנוסח של הרמב"ן מסתיים במשפט הקודם במילה "כשרים", כמו שמופיע בכתב יד מינכן ובעוד כתבי יד. וזו לשונו שם (הערה 42): "ואין כאן אלא פירוש, כפי שיוצא מחידושי הרשב"א במקומו שהעתיק ע"פ רש"י. ובהוצ' שלפנינו, וכן בכ"י אחד, הכניסו בפנים ע"פ פירש"י. אבל בכ"י מובשני כ"י הוטיקן חסר 'ואפילו גיטי נשים' וכו'. עיין בדק"ס של רמ"ש פלדבלום במקומו".
- 15 כתב יד וטיקן 127 כלשון התוספתא: ועל מה נחלקו, ושם בהמשך: על שנעשו בהדיוט.
- 16 בכתב יד וטיקן 127 נוסף: "בכול", כנראה קיצור של "בכולן". והכוונה גם לשטרי ממון של ראייה שנעשו בהדיוט. ועיינו לעיל הערה 15 ולהלן הערה 17.
- 17 לפי הסבר רש"י שם מדובר בשטרי ממון של ראייה שנעשו בהדיוט, אבל בגיטי נשים גם חכמים מכשירים, וזהו המשך הדברים שם בברייתא: "חוץ מגיטי נשים", כלומר בגיטי נשים חכמים מכשירים גם בעולין בהדיוטות, והטעם לכך הוא כמו בערכאות משום שישנם עדי מסירה והחותמין הם בשמות מובהקים של נכרים. עולה מכך שהן חכמים והן ר' עקיבא הם בשיטת ר' אלעזר שעדי מסירה כרתי. ועיינו שיטה שונה אצל י"י וויינברג, "מחקרים על הפרשנות התלמודית למשנה", תלפיות, שנה י, ג-ד (תשט"ו), עמ' 634, שתחילת המשנה – דברי ת"ק היא בשיטת ר' מאיר שעדי חתימה כרתי, ור"מ סובר כחכמים החולקים על ר' עקיבא, ומשום שעדי חתימה כרתי, לכן גיטי הנשים הנעשים בערכאות הם פסולים. מעין דברים אלו, אומר גם ריצ"ד, עמ' פח, וזה לשונו: "דמסדר

חוץ¹⁸ מגיטי נשים ושחרורי עבדים
 רשב"ג אומ' אף¹⁹ אילו כשרין
 במקום שאין ישראל חותמין
 אבל במקום שישראל חותמין
 לא²⁰

ברייתא שבבבלי גיטין ט ע"א וע"ב²¹

תנו רבנן

וכל השטרות העולים בערכאות של גויים
 אע"פ שחותמיהן גויים
 כשירים

חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדי²²

משנה גיטין פ"א סוף מ"ה

כל האשטרות העולים בערכאות של גויים
 אף על פי שחותמיהם גויים
 כשירים

חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים

ר' שמעון אומ'

המשנה כר"מ ס"ל דחתימת העדים עיקר הוא בגט אשה [...] מ"מ סתם להלכה דגיטי נשים ושחרורי עבדים העולים בערכאות של נכרים פסולים".

18 מי אמר משפט זה? האם ר"ע המכשיר חוץ מגיטי נשים או חכמים הפוסלים חוץ מגיטי נשים. לגרסת כתב יד וטיקן 127 ודאי שהחוץ מתייחס לדברי חכמים, ועיינו לעיל הערה 17 ובפנים עיקר הדברים. וכן י"י וויינברג, "מחקרים על הפרשנות התלמודית למשנה", תלפיות, שנה י, ג-ד (תשט"ו), עמ' 622.

19 לפי המשמע הראשוני נראה שרשב"ג בא להוסיף ולהכשיר מה שחכמים פוסלים, אמנם לא בכל מקרה אלא רק שאין ישראל חותמין שם. כמו כן מהקשר הדברים בברייתא זו עולה שהדיון הוא בגיטי נשים, אלא שהמשפט: "חוץ מגיטי נשים" הוא משפט שאינו מובן. ואכן ברמב"ן על סוגייתנו ובמלחמות גרסתו היא: "וחכמים פוסלין בגיטי נשים ובשיחרורי עבדים" ופוסלים אף שיש עדי מסירה והגט חתום בשמות מובהקין. ולפיו רשב"ג מכשיר בגיטי נשים כשיש עדי מסירה אף שנעשו בהדיוט כשאין ישראל חותם. והרמב"ן מוסיף שגם בערכאות שהכול מסכימים שגיטי נשים כשרים כשיש עדי מסירה – איירי במקום שאין ישראל חותם. וצריך לומר שרשב"ג מכשיר אף כשהשמות אינן מובהקין, ואילו ר' עקיבא מכשיר רק בשמות מובהקין אף על פי שאין ישראל חותם שם. וכן שלפי ר' עקיבא ורשב"ג אין הבדל בגיטי נשים בין ערכאות והדיוט. על כל פנים רש"י מבאר את הברייתא אחרת, בכך שלדבריו רשב"ג בא לצמצם ולא להוסיף. הוא אכן מבאר שדבריו של רשב"ג מוסבים על גיטי נשים. בעוד שחכמים מודים לר' עקיבא שבגיטי נשים הגיטין כשרים (ומחלוקתם היא בשאר שטרות), מגביל רשב"ג ואומר שגיטי נשים כשרים רק במקום שאין ישראל חותמין. אבל במקום שישראל חותמין אפילו כשהשמות של החותמין הוא שם נכרי מובהק, יש לאסור. לפי הסברו של רש"י בוודאי שמתאימה הגרסה: "חוץ מגיטי נשים" ואליה מתייחס רשב"ג. ואכן הבדל זה שבין רש"י ורמב"ן מבואר בדברי י"י וויינברג, שם, עמ' 629.

20 בכתב יד וטיקן במקום "לא" נאמר: "פסולין".

21 ברייתא זו היא ממש כמסורת המשנה שלנו.

22 וכן בכתבי יד אוקספורד ומינכן.

כולם כשרין
לא הוזכרו
אלא בזמן שנעשו להדיוט

תוספתא גיטין פ"א סוף ה"ד	משנה גיטין פ"א סוף מ"ה
כל שטרות העולים בערכאות של גוים	כל האשטרות העולים בערכאות שלגוים
אע"פ שחותמיהן גוים	אף על פי שחותמיהם גוים
ר' עקיבא מכשיר בכולן	
וחכמים פוסלים ²³ בגיטי נשים ובשחרורי עבדים	כשירים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים
אמ' ר' לעזר בר' יוסה	
כך אמ' להן לזקנים בצידן	ר' שמעון אומ'
לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים	
על שטרות העולים בערכאות של גוים	
שאע"פ שחותמיהן גוים	
שהן כשרין	כולם כשירים
על מה נחלקו	לא הוזכרו
על שנעשו בהדיוט	אלא בזמן שנעשו להדיוט
שר' עקיבא מכשיר בכולן	
וחכמים פוסלים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים	
רבן שמעון בן גמליאל אומ'	
אף גיטי נשים ושחרורי עבדים כשרין	
במקום שאין ישראל חותם	

בתוספתא שלפנינו שלוש מסורות באשר למחלוקת שבין ר' עקיבא וחכמים:
(א) בתחילה מובאת הדעה שהם חולקים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים העולים בערכאות של גויים. ר' עקיבא מכשיר וחכמים פוסלים. מהמשך הדברים בתוספתא נראה לומר שזו מסורת שהובאה על ידי זקנים (חכמים) שבצידן. (ב)

23 לפי חסדי דוד, עמ' קפט, ההלכה היא כדעת חכמים כפי שמביא ת"ק, וכך הכריע מסדר המשנה שלנו בהביאו בסתמא: "כל האשטרות העולים בערכאות שלגוים אף על פי שחותמיהן גוים כשירים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים".

לאחר מכן מובאת בשם ר' שמעון²⁴ על ידי ר' אלעזר בר' יוסי מסורת אחרת, שאכן בבית דין של ערכאות גם חכמים מכשירין אפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים, ואפילו כשחותמיהן גויים. המחלוקת היא בבית דין של הדיוטות לגבי גיטי נשים ושחרורי עבדים, שר' עקיבא מכשיר וחכמים פוסלים. (ג) המסורת השלישית מובאת בשם רשב"ג, והיא טוענת שאף גיטי נשים ושחרורי עבדים שנעשו בבית דין של הדיוטות – כולם גם חכמים מכשירין, במקום שאין ישראל חותם. כלומר לפי מסורת זו מחלוקת ר' עקיבא וחכמים היא בגיטי נשים ובשחרורי עבדים העולים בבית דין של הדיוטות וחתומים עליהם גויים, במקום שישראל מצויים לחתום. גם בזה ר' עקיבא מכשיר ואילו חכמים פוסלים.

במשנה הביא רבי הן במסורת הראשונה והן במסורת השנייה, שהיא מסורתו של ר' שמעון, רק את דברי חכמים הפוסלים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים.²⁵ לפי המסורת הראשונה מדובר אפילו בשטרות העולים בערכאות, ואילו לפי מסורת ר' שמעון מדובר לפסול רק בגיטי נשים ובשחרורי עבדים הנעשים בבית דין של הדיוטות. על כל פנים רבי סותם כדעת חכמים ולא כדעת ר' עקיבא. במילים אחרות: אין במשנה אזכור לדעת ר' עקיבא המכשיר בכול, וראיה לכך שאין דעת ר' עקיבא מוזכרת כלל, בלשון המשנה: "לא הוזכרו", שכוונתם: לא הוזכרו שטרות לפסול. ואילו בשאר המקבילות התנאיות (התוספתא והברייתא שבבבלי) הלשון היא: "לא נחלקו". ואכן במקורות אלה הובאו דברי ר' עקיבא ודברי חכמים החולקים ביניהם. רבי החליט להימנע מלהביא את המסורת השלישית, שהיא מסורתו של אביו, רשב"ג.

לאור הדברים נראה שמקבילת התוספתא היא הראשונית, ובה כל שלוש המסורות בעניין מחלוקת ר' עקיבא וחכמים, ואילו מקבילת המשנה, המשמיטה את מסורתו של רשב"ג, מקצרת ומביאה רק את דעת חכמים ורק שתי מסורות בדעת חכמים. ועוד יש לומר שרבי סתם את דברי המסורת הראשונה בכך שלא

24 עיינו ש' ליברמן, ביאור הארוך, עמ' 785 והערות 37, 38. שם חולק על הרי"ן אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1199, ומוכיח שדווקא מצוי שר' אלעזר בר' יוסי מביא בשם ר' שמעון בן יוחאי, ו"לא מצוי" שר' אלעזר בר' יוסי מביא בשם רשב"ג. ועיינו להלן הערה 26.

25 וכך ש' ליברמן, שם, שורות 26–28. לדעתו דעת חכמים בתוספתא על פי נוסח כתב יד ע', חולקת על דעת חכמים במשנה הן לפי המסורת הראשונה במשנה והן לפי המסורת השנייה (מסורתו של ר' שמעון). חכמים במשנה מכשירים בשאר שטרות, ואילו בתוספתא הם פוסלים שטרות אלו.

שייכה לחכמים שבצידן, ואילו את המסורת השנייה אכן שייך למביאה, לר' שמעון, נראה לנו שהעדיף את המסורת הראשונה. על כל פנים רבי הביא גם מסורת אחרת, מתוך ספק שמא היא המסורת המדויקת, ולכן הביא את מסורתו של ר' שמעון.

לשון המשנה: "לא הוזכרו" אכן מראה שאין במשנה דעות של המחלוקת, אלא דברי חכמים הפוסלים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים. ר' שמעון אומר שחכמים אינם פוסלים בערכאות אלא רק בבית דין של הדיוטות, ואילו בתוספתא ובברייתא שבבבלי, שם מצויה מחלוקת ר' עקיבא וחכמים, הלשון היא: "לא נחלקו". כלומר אכן יש מחלוקת, אלא שיש מסורות שונות במה דנה מחלוקת זו, אם בבית דין של ערכאות או בבית דין של הדיוטות. כאמור ישנה אף מסורת שלישית, זו של רשב"ג, הטוענת שהמחלוקת היא רק בבית דין של הדיוטות, בגיטי נשים ובשחרורי עבדים, כאשר ישנם ישראלים היכולים לחתום.

תוספתא כתב יד וינה	ברייתא שבבבלי גיטין יא ע"א	תוספתא כתב יד ערפורט
כל שטרות העולים בערכאות של גוים	אמר ר' אלעזר בר' יוסי	כל שטרות העולין בערכאות של גוים
אע"פ שחותמיהן גוים	כך אמר ר"ש לחכמים בצידן	שאף על פי שחותמיהן גוים
ר' עקיבא מכשיר בכולן		ר' עקיבא מכשיר בכולן
וחכמים פוסלים		וחכ' פוס'
בגיטי נשים ובשחרורי עבדים		חוץ מגיטי נשים ומשחרורי עבדים
אמ' ר' לעזר בר' יוסה		אמ' ר' אלעזר בר' יוסי
כך אמ' להן ²⁶ לזקנים בצידן		אמ' להן רבן שמעון בן גמליאל לחכמי בצידן

26 כאן נוסח הדפוס הוא כמו נוסח כתב יד ערפורט: "כך אמר להן רבן שמעון בן גמליאל לזקנים בצידן". ועיינו חסדי דוד, גיטין עמ' קפט האומר שיש להגיה ל"ר' שמעון" סתם, כפי שאכן הנוסח בברייתא שבבבלי, וגם מוכיח שכך צריך להיות, מתוך שהדעה השלישית היא של רשב"ג, הרי שהדעה הקודמת היא של תנא אחר ור' שמעון ומוסיף שם: "דא"כ הול"ל ואני אומר אף גיטי נשים". ועיינו שם הערה 4 לסיוע מדברי הרמב"ן. ועיינו ריצ"ד, גיטין, עמ' פח, הסובר שאכן מדובר כאן ברבן שמעון בן גמליאל, ובברייתא שבבבלי ר' שמעון סתם הוא רבן שמעון בן גמליאל, ומכאן הוא טוען שלא כל ר' שמעון סתם הוא ר'

לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים	לא נחלקו ר"ע וחכמים	לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים
על שטרות העולים בערכאות של גויים	על כל השטרות העולין בערכאות של עובדי כוכבים	על שטרות העולים בערכאות של גויים
שא"פ שחותמיהן גויים	שא"פ שחותמיהן עובדי כוכבים	שא"פ שחותמיהן גויים
שהן כשרין	כשרים ואפי' גיטי נשים ושחרורי עבדים ²⁷	שהן כשרין
על מה נחלקו על שנעשו בהדיוט שר' עקיבא מכשיר בכולן	לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט שר"ע מכשיר	על מה נחלקו על שנעשו בהדיוט שר' עקיבא מכשיר בכולן
וחכמי פוס' חוץ מגיטי נשים ומשחרורי עבדים	וחכמים פוסלים חוץ ²⁸ מגיטי נשים ושחרורי עבדים	וחכמים פוסלים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים
רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף גיטי נשים ושחרורי עבדים	רשב"ג אומר אף אלו	רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף גיטי נשים ושחרורי עבדים
כשרין במקום שאין ישראל חותמין	כשרים במקום שאין ישראל חותמין	כשרין במקום שאין ישראל חותם
	אבל במקום שישראל חותמין לא	

שמעון בן יוחאי. לדעתו ר' שמעון בן גמליאל אינו אומר דעה שלישית, אלא לאחר שהביא את המחלוקת בין ר' עקיבא וחכמים, הוא מפרש את דברי חכמים.

27

משפט זה הוא על פי הגהת רש"י.

גם משפט זה הוא על פי הנוסח שהיה לפני רש"י. וכאן השפעה של נוסח התוספתא כתב יד ע', שהוא כנראה הנוסח שהיה לפני רש"י. ועיינו ש' ליברמן, ביאור הארוך, עמ' 786 הערה

28

.39

באשר ליחס שבין התוספתא והברייתא זו שבבבלי, נראה שהברייתא שבבבלי היא עיבוד. הדבר נעשה פעמים תוך כדי הסבר קצר של הנאמר בתוספתא, ופעמים קיצור של התוספתא כגון זו שלפנינו. את המסורת הראשונה משמיטה הברייתא כנראה בשל הימצאותם של הדברים במפורש במשנה שלנו.²⁹ לעומת זאת, המסורת השנייה שבתוספתא יש בה התוספת של אזכור ר' אלעזר ברי יוסי, ולכן הברייתא מביאה מסורת זו בעיבוד שונה: "לא נחלקו ר"ע וחכמים על כל השטרות" לעומת: "לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים על השטרות (שטרות)"; "כשרים" לעומת: "שהן כשרים"; "לא נחלקו" לעומת: "על מה נחלקו"; "אלא בזמן שנעשו בהדיוט" לעומת: "על שנעשו בהדיוט"; "שר"ע מכשיר" לעומת "שרי עקיבא מכשיר בכולן" "אף אלו" לעומת "אף גיטי נשים ושחרורי עבדים". וכן ההרחבה במסורת השלישית בהבאת הצד השני של דברי רשב"ג: "במקום שאין ישראל חותמין אבל במקום שישראל חותמין לא" לעומת: "במקום שאין ישראל חותמין (חותם)".

ניתן להעמיד את מקבילות המשנה והברייתא שבבבלי בהתאם למה שמפורש בתוספתא,³⁰ ולפיכך מסורת ר' שמעון בנידון מצויה הן במשנה הן בברייתא שלפנינו. בהתאם להעמדה זו יש לנו שלוש מסורות בנידון: מסורת ת"ק שבמשנה (שהיא כנראה מסורת חכמים שבצידין המוזכרים בברייתא), מסורת ר' שמעון ומסורת רשב"ג:

29 ומה עוד שמתוך דברי המסורת השנייה משתמעים כבר דברי המסורת הראשונה שאכן גם בערכאות ישנה מחלוקת בין ר' עקיבא וחכמים.

30 קביעה כזו מצאנו כבר בדברי מ"ש פלדבלום, בפירושים ובמחקרים בתלמוד, גיטין, עמ' 87. אלא שהוא מדבר על שתי מסורות בלבד ולא על שלוש כדברינו כאן, ואומר את דבריו בזהירות רבה: "מסדר המשנה השתמש בחומר שבתוספתא, וסידר משנתו לפי שיטת חכמים". אין כאן אמירה שמסדר משנתו השתמש במקבילה שמצויה בתוספתא או במילים אחרות שמסדר משנתו מתייחס למקבילה שבתוספתא, אלא ישנה אמירה פחות נחרצת האומרת שמסדר משנתו עשה שימוש בחומר שבתוספתא. לפני דברים אלו הוא אומר (הפיסוק וההדגשות הם שלי) שם: "מסדר המשנה שלנו מביא: א. שיטת ת"ק שחכמים פוסלים אפילו בערכאות; ב. ושיטת ר"ש שחכמים פוסלין רק בהדיוט". כלומר לפי מ"ש פלדבלום ישנן שתי שיטות, שתי מסורות, ואילו לדברינו ישנן שלוש מסורות. קדם למ"ש פלדבלום בהצעת הסתמכות משנתנו על התוספתא י"י ווינברג, "מחקרים על הפרשנות התלמודית למשנה", תלפיות, שנה י, ג-ד (תשט"ו), עמ' 633, וזו לשונו: "משנתנו כמו שהיא לפנינו חזותה וסגנון דבריה מוכיחים עליה שהיא מיוסדה על התוספתא (או מקור תנאי אחר שגם התוספתא שאבה ממנו) והיא מכילה קיצור תמציתי ממנה".

ברייתא שבבבלי יא ע"א**משנה גיטין פ"א סמ"ה**

כל האשטרות
 העולים בערכאות שלגויים
 אף על פי שחותמיהם גויים
 כשירים
 חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים

תניא

אמר ר' אלעזר ברי' יוסי
 כך אמר ר"ש לחכמים בצידן
 לא נחלקו
 ר"ע וחכמים על
 כל השטרות
 העולין בערכאות של עובדי כוכבים
 שאע"פ שחותמיהן עובדי כוכבים
 כשרים
 ואפי' גיטי נשים ושחרורי עבדים
 לא נחלקו
 אלא בזמן שנעשו להדיוט
 שר"ע מכשיר
 וחכמים פוסלים³¹
 חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים

ר' שמעון אומי'

כולם כשירים

לא הוזכרו

אלא בזמן שנעשו בהדיוט

רשב"ג אומר

אף אלו כשרים

במקום שאין ישראל חותמין

31 רש"י על אתר: "דכיון שנעשו בהדיוט שטרי מכר דקיימי לראיה ועליהן דסהדי עובדי כוכבים סמכינן פסול דאימר שקרא חתים אבל גיטי נשים לאו עליהם סמכינן אלא אעדי מסירה ובשמות מובהקין קמיירי". לפי זה חכמים פוסלים שאר שטרות אבל מכשירין גיטי נשים (כפשט הלשון), והטעם לכך שחכמים מכשירים בגיטי נשים ואפילו כשנעשו בהדיוט, משום שעדי מסירה כרתי. וזה אינו כנוסח התוספתא בכתב יד וינה, שם חכמים פוסלים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים.

אבל במקום שישראל חותמין
לא

כאמור, במקבילות שלפנינו הנוסח בתוספתא כתב יד ערפורט בדברי המסורת הראשונה, ובדברי המסורת השנייה הן בתוספתא כתב יד ערפורט הן בברייתא שבבבלי הוא: "חוץ מגיטי נשים ומשחרורי עבדים", ולכאורה אין מובן למילה חוץ בהקשר שבו היא נמצאת, שהרי היא מתייחסת לדברי חכמים הפוסלים. ואי אפשר לטעון שה"חוץ" בא לומר שבגיטי נשים הם מכשירים, שהרי ר' עקיבא הוא המכשיר בכול, ואילו חכמים הם הפוסלים בגיטי נשים בכל מסורת לפי האוקימתא שלה. מכאן יוצא שהנוסח בתוספתא כתב יד וינה הוא המדויק יותר ושם נמצא: "וחכמים פוסלים בגיטי נשים ובשחרורי עבדים".

כן ניתן לומר שכתב יד ערפורט המושפע מנוסח המשנה אכן הביא את המילה "חוץ", משום שכך נמצא במשנה. אלא שבמשנה נוסח זה הוא מדויק, שהרי שם זה מתייחס לחכמים המכשירים שטרות חוץ מגיטי נשים ומשחרורי עבדים שהם באמת פוסלים. במילים אחרות: במשנה ה"חוץ" מתייחס להלכה: כשרים, ואילו בתוספתא, בכתב יד ערפורט ובברייתא שבבבלי המילה "חוץ" מתייחסת להלכה: פוסלים, ושם אכן אין זה מתאים. כן גם הנוסח בברייתא שבבבלי³² הוא פועל יוצא של השפעת נוסח המשנה שלנו.³³

אליבא התלמוד הבבלי בגיטין (יא ע"א), לא מדובר על גיטי נשים אלא על שטרי ממון, ואכן בגיטי נשים חכמים מכשירין. לפי זה מתאים הנוסח: "וחכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים". וכבר העיר הרמב"ן בסוגיה זו, שנוסח הברייתא שבבבלי הוא על פי הנוסח והפירוש של רש"י כאן³⁴, וזהו הנוסח שבתוספתא כתב יד ערפורט. אבל הרמב"ן גורס בברייתא שבבבלי: "וחכמים

32 וייתכן שנוסח כתב יד ערפורט הושפע מנוסח הברייתא שבבבלי, ועיינו לעיל הערה 28.
33 פעמים דווקא הנוסח הנראה לא מתאים הוא המדויק יותר, ואילו הנוסח הנראה מתאים יותר הוא ככל הנראה תיקון מאוחר. כלומר דווקא נוסח כתב יד ערפורט הנראה תמוה הוא המדויק יותר, ואילו נוסח כתב יד וינה הוא פועל יוצא של תיקון מאוחר, כדי לסייע בהבנת המילה "חוץ" בהקשר בו היא מופיעה. באשר לפירוש הנוסח התמוה לכאורה ניתן לומר שמשפט שהוא ברור מאליו כאילו חסר מהספר, והוא: "וחכמים פוסלים [באחד המקרים שר' עקיבא מכשיר (והרי ר' עקיבא מכשיר בכולן) אנו פוסלים, לדעתנו כשר] חוץ מגיטי נשים ומשחרורי עבדים". במילים אחרות, חכמים מתייחסים לדברי ר' עקיבא ואומרים: לא כל השטרות כשרים אלא יש שטרות שפסולים. אמנם יש שטרות כשרים, אבל חוץ מגיטי נשים ומשחרורי עבדים. ועיין בדברינו כאן בגוף הדברים.
34 עיינו לעיל הערות 15, 19.

פוסלים בגיטי נשים", וזהו אכן נוסח התוספתא בכתב יד וינה. לפי זה שלוש
המסורות במקבילות שלפנינו הן:

<p>משנה גיטין פ"א סמ"ה כל האשטרות העולים בערכאות שלגוים אף על פי שחותמיהם גוים כשירים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים</p>	<p>תוספתא גיטין פ"א סה"ד³⁵ כל שטרות העולים בערכאות של גוים אע"פ שחותמיהן גוים ר' עקיבא מכשיר בכולן וחכמים פוסלים בגיטי נשים ובשיחרורי עבדים</p>	<p>ברייתא גיטין יא ע"א³⁶ תניא אמר ר' אלעזר בר' יוסי כך אמר ר"ש לחכמים בצידן לא נחלקו ר"ע וחכמים על כל השטרות העולין בערכאות של עובדי כוכבים שאע"פ שחותמיהן עובדי כוכבים כשרים ואפי' גיטי נשים ושחרורי עבדים לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט שר"ע מכשיר וחכמים פוסלין בגיטי נשים ובשיחרורי עבדים רשב"ג אומר אף אלו</p>
<p>כולם כשירים</p>	<p>אמ' ר' לעזר בר' יוסה כך אמ' להן לזקנים בצידן לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים על שטרות העולים בערכאות של גוים שאע"פ שחותמיהן גוים שהן כשרין</p>	<p>ר' שמעון אומ' לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו להדיוט (לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו להדיוט)³⁷</p>
<p>לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו להדיוט (לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו להדיוט)³⁷</p>	<p>על מה נחלקו על שנעשו בהדיוט שר' עקיבא מכשיר בכולן וחכמים פוסלים בגיטי נשים ושחרורי עבדים רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף גיטי נשים ושחרורי עבדים</p>	<p>אמר ר' אלעזר בר' יוסי כך אמר ר"ש לחכמים בצידן לא נחלקו ר"ע וחכמים על כל השטרות העולין בערכאות של עובדי כוכבים שאע"פ שחותמיהן עובדי כוכבים כשרים ואפי' גיטי נשים ושחרורי עבדים לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט שר"ע מכשיר וחכמים פוסלין בגיטי נשים ובשיחרורי עבדים רשב"ג אומר אף אלו</p>

35 כתב יד וינה.

36 לפי נוסח הרמב"ן.

37 מאחר שלפי הסברנו הביא רבי במשנה גם בהתאם למסורתו של ר' שמעון רק את דברי חכמים, ולכן ביאור המילים "לא הוזכרו" הוא שחכמים פסלו גיטי נשים רק כשנעשו בהדיוט. לפיכך ציינתי משפט זה גם במקביל לדעת חכמים שבשאר המקבילות, אך מאחר שהוא נמצא פעם אחת במשנה הבאתיו במקום זה בסוגריים.

כשרין	כשרים
במקום שאין ישראל חותם	במקום שאין ישראל חותמין
	אבל במקום שישראל חותמין
	לא

באשר לנוסח הברייתא שבבבלי יא ע"א דן בכך באריכות ש' ליברמן בביאורו הארוך (עמ' 787, ובהערות שם). ליברמן הסתייע בנוסחאות הראשונים ובעיקר ברמב"ן, הן במלחמות הן בחידושי הרמב"ן על אתר³⁸: "וגירסא דכולהו נוסחי כדכתיבנא", כפי שלפנינו:

נוסח ד"ר ונציה	נוסח חידושי הרמב"ן אליבא ש' ליברמן ³⁹	נוסח הרמב"ן במלחמות
אמ' רבי אלעזר ברבי יוסי	אמר ר' אלעזר בר' יוסי	אמר ר"א בר"י
כך אמר רבי שמעון	כך אמר להם ר' שמעון	כך אמר להם ר"ש
לחכמים בצידן	לחכמים	לחכמים בצידן
לא נחלקו רבי עקיבא וחכמי	לא נחלקו ר"ע	לא נחלקו ר"ע
על כל השטרוי	וחכמים	וחכמים
העולין בערכאו' של גויים	על כל השטרות	וכו'
שאף על פי שחותמיהן גויים	העולין בערכאות	
כשרי		
	שכשרים (ואפילו בלא עידי	
ואפילו גיטי נשי' ושיחרורי	מסירה)	
עבדי	[חוץ מגיטי נשים ושיחרורי	
	עבדים] ⁴¹	
	(שפסולים בלא עידי	
	מסירה אבל בעידי מסירה	

38 זה נוסח הרמב"ן על פי מהדורת מכון מערבא, עמ' יח, והוא שונה במקצת מנוסח הרמב"ן שמביא ש' ליברמן.

39 על פי חידושי הרמב"ן השלם, גיטין, מהדורת מכון מערבא, ירושלים תשנ"ה, עמ' יח.

41 במקומות המסומנים בסוגריים מרובעים אני מבקש לחלוק על ש' ליברמן הטוען שהם פירוש הדברים של הרמב"ן ואינם חלק מהנוסח של הברייתא. לעומת זאת בסוגריים העגולים אני מבקש לטעון שהן בוודאי מפירוש הרמב"ן את הברייתא ואינם חלק מנוסח הברייתא. יש כאן אפוא קושי להבחין בבירור בין הפירוש של הברייתא ובין נוסחה.

	לא נחלקו אלא בזמן	דברי הכל כשרים)	
שנעשו בהדיוט	על מה נחלקו [על גיטי	על מה נחלקו על [גיטי	
שרבי עקיבא מכשיר	נשים] שנעשו בהדיוט	נשים] שנעשו בהדיוט	
	שר"ע מכשיר (בעידי	שר"ע מכשיר	
	מסירה וקסבר עידי מסירה		
	דיוק)		
וחכמים פוסלין	חוץ ⁴⁰ מגיטי נשים ושחרורי	וחכמים פוסלין	וחכמים פוסלין
	עבדים		
	רשב"ג אומ' אף אילו		
כשרין	ורשב"ג אומר אף אלו	ורשב"ג אומר אף [גיטי נשים	
	כשרים (גיטי נשים בהדיוט	בהדיוט] כשרים	
	א"נ אערכאות קאי)		
במקום שאין ישראל חותמין	במקום שאין ישראל חותמין	במקום שאין ישראל חותמין	
אבל במקום שישאל			
חותמין			
לא			

הרמב"ן, בפירושו את הברייתא במסורת ר' שמעון, מחלק בגיטי נשים שנעשו בערכאות בין אם לא היו עדי מסירה בין אם היו עדי מסירה. במקרה הראשון הגיטי פסולין, ואילו במקרה השני הגיטי כשרים. אם אכן הנוסח שהיה לפניו היה ללא המשפט: "חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים", כי אז לא היה צריך לבאר מתי גיטי הנשים פסולים. שהרי מסורת זו של רבי שמעון

40 לפנינו נוסח בבלי שהוא נוסח ספרדי, ומאחר שהברייתא שבבבלי הושפעה ככל הנראה מהתוספתא, הרי יש להניח שנוסח כתב יד וינה הוא זה שהיה לפני הספרדים, ואם כן היה צריך להיות הנוסח: "בגיטי נשים" ולא: "חוץ מגיטי נשים". ואילו לפנינו בבבלי ד"ר הנוסח הוא כנוסח ע': "חוץ מגיטי נשים". גם נוסח ד תוספתא הוא כמו כתב יד וינה: "וחכמים פוסלין בגיטי נשים ובשחרורי עבדים", ואם כן היה מקום לברייתא שבבבלי נוסח ד ונצא להיות כנוסח ד"ר של התוספתא. ואכן ייתכן שנוסח בבלי ד"ר ונציה, הוא הנוסח שהיה גם לפני רש"י והראשונים שבאשכנז ובצרפת. מצד שני ייתכן שברייתא זו שבבבלי היא קודמת לתוספתא שלפנינו, ואם כן אין להסיק כל מסקנות מכך שהנוסח בברייתא דומה למה שבכתב יד ע'. מה עוד שכבר הוכיח ש' פרידמן במחקריו שלגבי יחס המשנה והתוספתא, שהרבה פעמים הושפע נוסח כתב יד ערפורט מנוסח הברייתות שבבבלי. כך עולה גם ממחקרי על יחס המשנה והתוספתא קידושין. ייתכן גם שכלל אין קשר בין שני המקורות התנאיים שלפנינו, אבל נראה יותר מעובדת קרבת הלשונות שאכן יש יחס ביניהם.

אומרת שאין מחלוקת בין ר' עקיבא וחכמים בשטרות שנעשו בערכאות ונחתמו על ידי גויים, ומאחר שהיא מדגישה שכל השטרות כשרים, אנו כבר היינו יודעים שבגיטי נשים הכשרות היא רק כשיש עדי מסירה, כדעתו של ר' שמעון. אכן ממה שנאמר: "חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים", הביאו לבאר שהפסול בגיטי נשים הוא כאשר אין עדי מסירה. הברייתא עצמה הוצרכה למקרה שכזה משום שנוסח ההלכה הידועה ממשנתנו אומר: "כל השטרות [...] חוץ מגיטי נשים". אמנם זה הנוסח של המסורת הראשונה ולא הנוסח של המסורת השנייה, מסורתו של ר' שמעון, אבל במשנה ישנו מטבע לשון זה רק במסורת הראשונה ומאחר שמטבע לשון זה כבר השתרש, לכן התייחסו בברייתא גם למטבע לשון זו בדבריו של ר' שמעון כשהכוונה היא כאמור למקרה שאין שם עדי מסירה. זאת ועוד, מטרתו של מביא המסורת השנייה לומר לנו שאמנם אין מחלוקת בין ר' עקיבא וחכמים באשר לשטרות שנעשו בערכאות, אבל אכן בגיטי נשים שנעשו בהדיוט יש מחלוקת בין ר' עקיבא וחכמים. מחלוקת זו ישנה רק כאשר היו עדי מסירה, ואם כן לולא הייתה לפני הרמב"ן הגרסה: "חוץ מגיטי נשים", לא היה עולה על דעתו לאזכר שבערכאות כאשר אין עדי מסירה, גיטי הנשים פסולים.

אכן נראה לי שישנה מסורת עתיקה⁴² שלפיה נאמרו ההלכות הבאות: "חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים", ו"אף אלו כשרים". לפיכך מבנה זה נמצא ברוב המקורות התנאיים שלפנינו וברוב כתבי היד. בתוספתא כתב יד ערפורט הוא מצוי פעמיים⁴³. אבל ברוב הנוסחאות שבברייתא שבבבלי מבנה זה מצוי פעם אחת בדברי המסורת השנייה, בגיטי נשים שנעשו בהדיוטות, לדברינו גם בדברי הרמב"ן מסורת נוסח זה קיימת, ושם המבנה מצוי בדברים המתייחסים למסורת הראשונה, לגיטי נשים העולים בערכאות.

מסדר המשנה השכיל להכניס הלכות אלו בדבריו מבלי להיכנס לאוקימתות דחוקות. ההלכה של "חוץ" עוסקת בדברי חכמים בתוספתא במסורת הראשונה,

42 י"י ווינברג, "מחקרים על הפרשנות התלמודית למשנה", תלפיות, שנה י, ג-ד (תשט"ו), עמ' 633, אומר שאכן הייתה הלכה עתיקה, ובלשונו: "משנה ראשונה", ולשונה היה: "כל השטרות העולין בערכאות של עכו"ם כשרים". לדברינו ההלכה העתיקה כללה כבר את ההלכות של "חוץ מגיטי נשים" ו"אף אלו כשרים".

43 וכבר הוכח בגוף הדברים שנוסח זה בדברי המסורת הראשונה הוא שיבוש ונכנס לדברי התוספתא כתב יד ערפורט בהשפעת המשנה או בהשפעת ההלכה העתיקה, שבגינה אכן היה הכרח להכניס נוסח זה לפחות פעם אחת.

ואומרת שגיטי נשים בערכאות הם פסולים. וההלכה של "אף אלו כשירים"⁴⁴ עוסקת במסורת השנייה של ר' שמעון, באותו מקרה שבו אין מחלוקת בין חכמים ור' עקיבא, כלומר בערכאות. מסדר המשנה הסתמך בזאת על דברי התוספתא: "לא נחלקו", כשברקע היו לפניו דברי ההלכה העתיקה: "אף אלו כשירים", ובנוסף הוא מצא זכר לנוסח זה בדברי רשב"ג שבתוספתא (ובברייתא שבבבלי).

לסיכום:

היחס בין המקורות התנאיים וההשוואה ביניהם, הביאה לפירוש פשוט ולא מורכב בנושא שהיה מורכב ובעייתי אצל חכמי הגמרא, אחר כך אצל הראשונים ולבסוף אף אצל החוקרים של העת האחרונה. בראיית התוספתא שלנו כמקור הראשוני של שלוש המסורות שבה ובראיית המשנה שלנו כמקור המתייחס אל דברי התוספתא, כאשר רבי עורך המשנה מעדיף את דעת חכמים על פני דעתו של ר' עקיבא ומביא רק את דעתם להדגיש שהוא סובר כמותם. רבי גם מחליט להביא רק את שתי המסורות הראשונים שבתוספתא ולא את דברי רשב"ג בעל המסורת השלישית. באשר לבעיות הנוסח שהובאו בגוף הדברים עדיף בעיני הנוסח של תוספתא בכתב יד וינה, שלדעתי הוא הנוסח המקורי, בשל הפתרון הפשוט יותר של הטקסטים וההתייחסות הנוחה של המקורות זה אל זה, כפי שצוין לעיל.

